

A MAGYAR HONVÉDSÉG
ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG FOLYÓIRATA

SEREG SZEMLE

„FEGYVER, FEGYVER, FEGYVER KÉVÁNTATIK,
ÉS JÓ VITÉZI RESOLUTIO!”

(ZRÍNYI MIKLÓS)

BESENYŐ JÁNOS ŐRNAGY: ÚJ TREND AZ AFRIKAI BÉKEFENNTARTÁSBAN

A hidegháború végét követően több biztonságpolitikai szakember gondolta azt, hogy a nyugati országok hajlamosabbak lesznek részt venni a fejlődő világ országaiban (főként az afrikai kontinensen) indított békefenntartó műveletekben illetve nagyobb támogatásokat nyújtanak majd az ENSZ számára a békétámogató műveletek működtetéséhez.

Nem tévedtek túl sokat, mert két évvel később, amikor a Világszervezet elhatározta, hogy békefenntartó missziót indít Szomáliában, a nyugati országokat nem kellett különösebben győzködni, azok egymást túllícitálva ajánlottak anyagi és logisztikai támogatást, sőt sokan még békefenntartó katonákat is. Az Egyesült Államok pedig magára vállalta a rendkívül gyorsan létrejött nemzetközi békefenntartó koalíció vezetését.¹⁴

Sajnos pár héttel a beavatkozás után több amerikai katonát öltek meg, majd a holttesteiket meggyalázva, keresztülvonszolták a főváros útjain. Az erről készült képek, amelyeket a CNN, majd több hírportál is bemutatott, sokkolta a nyugati nyilvánosságot, különösen az Egyesült Államokban. Ekkor szembesültek az „egyszerű” emberek azzal a ténnyel, hogy a békefenntartás igen kockázatos tevékenység lehet és a békefenntartó katonákat nem mindenhol várják virággal. Habár a politikusokat erről tájékoztatták a katonák, azok ezt az információt nem engedték továbbítani a civil szervezetekhez, az állampolgárokhoz. A felbőszült „civiliek” reakciója bár érthető volt, de mégis

sokkolta a politikusokat, akik a választókerületeikből érkező hatalmas nyomás miatt kénytelenek voltak visszarendeltetni az amerikai csapatokat.¹⁵ 1994-ben a ruandai népirtás alatt készített tudósítások és cikkek még inkább megrémítették a világ országainak egy részét, akik éppen ezért nem voltak hajlandók a Világszervezet felhívásaira válaszolni, nem hogy csapatokat ajánlottak volna egy ruandai béke-teremtő művelet számára.¹⁶ Ugyanis egyetlen politikus sem akarta felvállalni egy hasonló fiaskó rémét, mint ami az amerikai csapatokat érte Szomáliában. A nyugati országok késlekedése következtében 800-850000 ember vesztette az életét a vérengzések során (ehhez jött még kb. 30000 mérsékelt hutu, akiket a saját törzsbeliak öltek meg, mivel azok nem akartak részt venni a tutszik kiirtásában).¹⁷

Ez a két esemény alkotja azokat a jelentős fordulópontokat, amik fejlett országokban jelentősen átalakították az Afrikában működtetett békefenntartó műveletek megítélését. A Szomáliában megtanult keserű leckék nyomán sem az amerikaiak, sem pedig az európai államok vezetői nem kívántak többé katonákat küldeni afrikai békefenntartó műveletekbe, majd pedig vállalni a lakosság felé a felelős-

14 William J. Durch: UN peacekeeping, American politics, and the uncivil wars of the 1990s, pp. 13-14

15 William J. Durch: UN peacekeeping, American politics, and the uncivil wars of the 1990s, pp. 328

16 Michael N. Barnett: Eyewitness to a genocide: the United Nations and Rwanda, pp. 3

17 W. D. Rubinstein: Genocide: a history, pp. 289-290

Az első NATO törzstiszti tanfolyam résztvevői Darfurban 2005

EU katonai tanácsadók által szervezett tanfolyam a Kongói Demokratikus Köztársaságban

EU katonai tanácsadók (magyarok) Kongóban

Ruandai katonák szállítása békefenntartó műveletben az USA AirForce által

Ajándék PSZH-k az Afrikai Unió Szudánban szolgáló csapatainak Kanadától

Ajándék PSZH-k az Afrikai Unió Szudánban szolgáló csapatainak Kanadától

EU és kanadai katonai tanácsadók az Afrikai Unió darfuri missziójában

séget az esetleges veszteségekért.¹ Másfelől azonban a nyugati vezetők, ha nem is akartak békefenntartókat küldeni Afrikában, akkor is fontos volt a számukra, hogy a kontinens országaiban létrejöjjön egyfajta stabilitás (ugyanis az instabilitás következményeinek felszámolása – migráció, fegyver, kábítószer csempészet, kalózkodás, a gazdasági kapcsolatok megszűnése, stb. – sokkal többbe kerül, mint egy békefenntartó misszió működtetése.). Így létrejött egy hivatalosan el nem ismert, de szükségszerűen megkötött kompromisszum az afrikai és a nyugati vezetők között, amely keretében a kontinens békefenntartó műveletei „Afrikánizálódnak”. Azaz az afrikai államok biztosítják a kontinensen folyó műveletekbe a katonákat, míg a missziók működésének költségeit a nemzetközi közösség tehetősebb államai finanszírozzák. Természetesen más államok is küldenek katonákat, de egyre kisebb létszámban.²

Az elmúlt évek során a békefenntartó küldetések jelentős mértékben fejlődtek, köszönhetően a nemzetközi közösség és afrikai országok közötti újfajta együttműködésből adódóan. Először is az ENSZ Biztonsági Tanács a korábbiaknál sokkal hamarabb hozza meg a békefenntartó küldetésekkel kapcsolatos határozatait. Ugyanis a hidegháború alatt – főleg ideológiai és stratégiai érdekek miatt – sokkal nehezebb volt konszenzust találni az

öt tanácstag között. Manapság annak ellenére, hogy még mindig vannak viták a tanácsban, egy békeművelet megindításához szükséges határozat meghozásához „csak” négy hónapra van szükség.³

Az is látható, hogy az országok többsége elkötelezett a békefenntartó küldetések támogatására. Az Európai Unió például egyre hatékonyabban koordinálja a tagországok békefenntartó tevékenységét egy többoldalú (nemzetközi) megközelítéssel ahelyett, hogy folytatná a korábbi gyakorlatot, a kétoldalú, azaz a „gyarmati” megközelítést (adott afrikai országokban a volt gyarmatosító országok próbáltak meg tevékenyen részt venni a békefenntartásban).⁴

Az Egyesült Államok például, létrehozta a kontinensen a hatodik parancsnokságát (AFRICOM), amely a békétámogató műveletek támogatásában részt kíván venni a későbbiek folyamán. Korábban az USA által működtetett „Crises Response Initiative”, majd pedig az azt 2002-ben, felváltó „Contingency Training Assistance” (ACOTA) programok keretén belül több ezer afrikai békefenntartót sikerült felszerelni és kiképezni.⁵

A franciák a „Renforcement des Capacités Africaines de Maintien de la Paix” program keretén belül hasonló módon szereltek és képezték ki afrikai katonákat, a későbbi békefenntartó műveletekbe felajánlott erők számára. Emellett a kontinens több országában is logisztikai bázisokat létesítettek, ahol a békétámogató műveletekben résztvevők számá-

1 Donald C. Daniel, Patricia Taft, Sharon Wiharta, Georgetown University. Center for Peace and Security Studies, Fund for Peace, Stockholm International Peace Research Institute: Peace Operations: Trends, Progress, and Prospects, pp.58

2 Donald C. Daniel, Patricia Taft, Sharon Wiharta, Georgetown University. Center for Peace and Security Studies, Fund for Peace, Stockholm International Peace Research Institute: Peace Operations: Trends, Progress, and Prospects, pp. 27-30

3 P. J. I. M. de Waart, Erik Denters, Nico Schrijver, Reflections on international law from the low countries, pp. 310-314

4 Belachew Gebrewold: Africa and Fortress Europe: threats and opportunities, pp. 72 illetve 77-78

5 John Davis: Africa and the war on terrorism, pp. 177

ra szükséges felszereléseket, eszközöket tárolják.⁶

A portugálok a korábbi gyarmataik (Angola, Mozambik) számára hozták létre a PAMPA (Programa de Apoio às Missões de Paz) programot, amely keretén belül ők is kiképzési és logisztikai támogatást nyújtanak a békefenntartó műveletek számára felkészített egységeknek. Emellett az EU több Afrikával kapcsolatos programjában is tevékeny szerepet vállalnak.

Az Egyesült Királyság – hasonlóképpen, mint Portugália és Franciaország – több kétoldalú programban vesz részt és elkötelezte magát az Európai Unión belül a kontinens stabilizálásával kapcsolatos programokban való részvételben. A britek által működtetett „United Kingdom African Peacekeeping Training and Support Programs” illetve a „Conflict Prevention Pool”⁷, és az „Africa Pool” programok keretén belül az afrikai országok komoly mértékű anyagi támogatáshoz jutnak.⁸ Szintén fontos megemlíteni a már évtizedek óta működő dán programokat (pedig Dániának sosem volt gyarmati múltja Afrikában!)⁹ és a Kanadától¹⁰ illetve Japántól kapott jelentős pénzügyi támogatást is.

Habár az afrikai országok egyelőre nem képesek a saját erejükből megoldani a kon-

tinensen folyó békeműveletek működtetését (hiszen nagyrészt nekik is köszönhetőek a folyamatosan újratermelődő konfliktusok, belháborúk), ennek ellenére mindent megtesznek azért, hogy a konfliktusok kirobbanását megelőzhessék, illetve a katonáik kiképzettebbek és hatékonyabbak lehessenek. A kontinens országaiban mind a politikai, mind pedig a stratégiai szinten látható egy erős elkötelezettség az afrikai vezetőktől, hogy afrikai megoldásokat találjanak az afrikai problémák kezelésére („*afrikai megoldások az afrikai problémákra*”).¹¹ Így hasonlóan a Világszervezethez az afrikai vezetők is létrehozta egy Biztonsági Tanácsot az Afrikai Unión belül, eközben világosan jelezték azt a szándékukat is, hogy minimalizálják a katonai puccsokat a kontinensen.¹² Ennek érdekében létrehozta egy olyan mediátori csoportot is, amelyben nagy tekintélyű törzsi és politikai vezetők tevékenykednek, akik a konfliktusok kirobbanása előtt próbálnának közvetíteni a szembenálló felek között.¹³

Létrehozták mindegyik régióban az afrikai vezetők által működtetett értékelő és korai-figyelmeztető irodákat, amellyel részben megszüldötték a konfliktusmegelőző szerkezetet a kontinensen, még akkor is, ha sok szempontból ez a szerkezet javításra szorul. A függetlenség korai éveit alatti helyzettel szemben, manapság már a több afrikai ország rendelkezik békefenntartó műveletekkel kapcsolatos tapasztalatokkal. Az elmúlt évtizedekben az afrikai békefenntartók Algériában-Marokkóban, Csádban, Ruandában, Szomáliában, Szudánban, Libériában, Sierra Leonében, Comore-szigetek, Elefánt-

6 Ian Taylor, Paul Williams: *Africa in International Politics: External Involvement on the Continent*, pp. 76

7 Belachew Gebrewold: *Africa and Fortress Europe: threats and opportunities*, pp. 78

8 Samuel M. Makinda, F. Wafula Okumu: *The African Union: challenges of globalization, security, and governance*, pp. 56

9 Robert I. Rotberg: *Peacekeeping and peace enforcement in Africa: methods of conflict prevention*, pp. 138

10 Ian Taylor, Paul Williams: *Africa in International Politics: External Involvement on the Continent*, pp. 136-137

11 Belachew Gebrewold: *Africa and Fortress Europe: threats and opportunities*, pp. 74

12 John Davis: *Africa and the war on terrorism*, pp. 121

13 Samuel M. Makinda, F. Wafula Okumu: *The African Union: challenges of globalization, security, and governance*, pp. 172-173

csontparton és a Közép-Afrikai Köztársaságban hajtottak végre békefenntartói feladatokat, illetve próbálták a válságokat több-kevesebb sikerrel valahogy megoldani.¹⁴

Továbbá az afrikai országok egyre inkább hajlandóak a nemzetközi közösséggel együttműködni, (ENSZ, EU, US, stb.) hogy véget vessenek a kontinensen zajló konfliktusoknak. A nyugati partnereik támogatásával képzik ki a csapataikat (például a franciák által alapított, Maliban levő békefenntartó központjában és az ENSZ által finanszírozott békefenntartási-oktatási központban, Ghánában). Az AU kiemelten kezeli az azonnal bevethető katonai harccsoportok létrehozását is (African Standby Forces), amelyek 2010-ben el kell, hogy érjék a teljes bevetethetőséget.¹⁵ Éppen ezért az AU és EU nemrégiben aláírták az „Amani Africa” meg egyezést, amelyben a békefenntartásban történő együttműködésüket szabályozzák.

A nemzetközi közösség országainak és afrikai országok erős elkötelezettsége miatt Afrikában a békefenntartó küldetések körülményeiben több pozitív változás következett be. Mindazonáltal, sok kihívás marad még mindig, amelyek nélkül esély sincs a valódi sikerekre. Az afrikai békefenntartó küldetések közül a három legfontosabb a nyugati országok egyre inkább csökkenő elkötelezettsége a világszerte kialakuló válságok kezelésében (egyre több problémájuk van maguknak is, nem kívánnak „idegen érdekért” pénz áldozni), illetve az eddigi erőfeszítések ellenére is az afrikaiak hatalmas hiánnyal küszködnek a jól képzett és felszerelt, békefenntartásra alkalmas afrikai katonák terén.

Habár a nemzetközi közösség és afrikai országok elkötelezettsége a kontinens problémáinak megoldása érdekében eléggé erős, de ez

több ok miatt is csökkenhet. Elsősorban a világban most kialakult pénzügyi krízis és annak a kezelése az amely, elsőbbséget jelent a békefenntartó küldetésekkel szemben továbbá, nyugati országok inkább foglalkoznak a terror elleni háborúval, és emiatt még kevesebb anyagi forrást biztosítanak a már említett „idegen érdekek” védelmében. Ez azonban igencsak szűklátókörű politika, mivel az afrikai kontinens időben nem kezelt problémái a későbbiek során sokkal nagyobb fejfájást és költséget fognak jelenteni a fejlett nyugati államoknak, mint egy-egy béketámogató művelet költsége. Az üzemanyagárak robbanásszerű növekedése miatt a nyugati országok megpróbálták egyre több pénzügyi forrást felszabadítani az alternatív energia-források felhasználására, így kerülve el az arab (muzulmán) olajtól való túlságos függést. Természetesen ez is a békefenntartásra fordítható összegeket csökkenti. Mivel ugyanezek a problémák Afrikában is megjelennek, az ottani országok a nyugati segítség jelentős csökkenése miatt még kevésbé képesek sikeres békefenntartó műveleteket végrehajtani. Ez jól látható az AU sikertelen darfuri missziójával kapcsolatosan is. Mivel az afrikaiak nem rendelkeztek elegendő kiképzett, felszerelt és fizetett katonával, az ENSZ kénytelen volt itt is átvenni a misszió irányítását, ahogyan korábban Burundiban is megtette.¹⁶ Sajnos az AU-ENSZ hibrid misszió sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, főként, azért mert a Világszervezet számára sem ajánlottak fel a fejlett államok anyagi támogatást, és annak hiányában pedig képtelenek a missziót finanszírozni. Az afrikai államok pedig olyan kevés embert tudnak küldeni, hogy a szükséges állománynak csak a

14 Robert I. Rotberg: *Peacekeeping and peace enforcement in Africa: methods of conflict prevention*, pp. 88-89

15 Belachew Gebrewold: *Africa and Fortress Europe: threats and opportunities*, pp. 74

16 Donald C. Daniel, Patricia Taft, Sharon Wiharta, Georgetown University. Center for Peace and Security Studies, Fund for Peace, Stockholm International Peace Research Institute: *Peace Operations: Trends, Progress, and Prospects*, pp.30

40% tartózkodik a műveleti területen, de ezeknek a kiképzése és felszereltsége is kívánnivalótól hagy maga után.¹⁷

Annak ellenére, hogy több területen is sikerült előrelépni, a béketámogató műveletek megindításához még mindig túl sok időre van szükség. Valójában, három különböző csoport együttműködése szükséges egy békeművelet elindításához. Először az ENSZ BT tanács-tagjaiból álló csoportnak meg kell szavaznia a műveletet elrendelő határozatot. Másodjára a fejlett országok, akik a műveletek finanszírozását biztosítják, meg kell, hogy állapodjanak a költségvetésben. Végül, az afrikai, ázsiai és latin amerikai országokból álló csoport, akik a csapatokat biztosítják, mozgósítják az erőiket és a műveleti területre küldik azokat (természetesen ezt is a nyugati államok finanszírozzák az esetek többségében).

Az afrikai kontinensen zajló műveleteket továbbra is negatívan befolyásolja az a tény, hogy az afrikai csapatok kiképzettsége, felszerelése és logisztikai támogatása – az eddigi erőfeszítések ellenére – még mindig sok kívánnivalótól hagy maga után.¹⁸ Ez részben köszönhető annak is, hogy a hidegháborús szembeállás évei után a fejlett világ államai egyre kevesebb pénzt hajlandóak a fegyveres erőkre fordítani és jelentős létszám és fegyverzetcsökkentést hajtottak létre. Ugyanezt követelték meg az afrikai államoktól is, részben arra hivatkozva, hogy a demokratikus átalakuláshoz elengedhetetlen az afrikai katonák befolyásának jelentős csökkentése, ezt pedig létszámcsökkentéssel és az anyagi források jelentős megkurtításával vélték elérni. Így

azonban az afrikai országok többsége nem rendelkezik elegendő jól kiképzett és megfizetett katonával, így a béketámogató műveletekben sem tudnak hatékonyan részt venni. Ez jól látható a darfuri misszióban is, ahol alig 9000 katonára szolgált közben a tervek szerint több mint 20000 főre lenne szükség a feladatok optimális elláthatósága érdekében. A békefenntartók hasonló helyzettel szembesülnek a Kongói Demokratikus Köztársaságban és Szomáliában is.

Az afrikaiak által vezetett békefenntartó küldetések jelentősen profitálnak a nemzetközi közösség által nyújtott gazdasági támogatásból.¹⁹ Nemcsak a multilaterális együttműködések miatt, hanem a volt gyarmatosító vagy más, a kontinensen korábban gyarmatokkal nem rendelkező államokkal (USA, Dánia és Japán²⁰) létrejött bilaterális együttműködési programok miatt is. Ennek ellenére a fejlett államok többsége nem igazán akarja támogatni a kontinensen folyó műveleteket, még anyagilag sem (arról pedig hogy katonákat küldjenek tárgyalni sem hajlandóak!). Közben az afrikaiak igényét a kontinensen zajló béketámogató műveletek vezetésére alááshatja az országaikban meglévő bizonytalanság, a demokratikus normák hiánya, a korrupció, a nagyfokú szegénység, a HIV fertőzöttek magas aránya, egyszóval a „nemzeti biztonság” kihívásai. Éppen ezért ezeknek a felszámolása vagy minimalizálása égető probléma a kontinens országai számára.²¹ A demokratizálódási folyamatok megindításához azonban nem elegendőek az afrikaiak, a fejlett nyugati államok együttműködése is szükséges (regionális és nemzetközi szinten is) a konfliktusok

17 Az ENSZ meghosszabbította a darfuri békemisszió mandátumát - Honvédelmi Minisztérium honlapján (2008.08.04.) http://www.hm.gov.hu/hirek/kulfoldi_hirek/ensz_darfuri_mandatum

18 Robert I. Rotberg: Peacekeeping and peace enforcement in Africa: methods of conflict prevention, pp. 90

19 John Davis: Africa and the war on terrorism, pp. 122-124

20 Ian Taylor, Paul Williams: Africa in International Politics: External Involvement on the Continent, pp. 116-117.

21 Ricardo René Laremont: The Causes of War and the Consequences of Peacekeeping in Africa, pp. 33

megelőzéséhez. Éppen ezért nagyon fontos lenne az afrikai „egységeinek mihamarabbi létrehozása, gyorsítani és hatékonyabbá tenni az afrikai csapatok kiképzését és korszerűbb, a békefenntartáshoz alkalmas felszereléssel, fegyverzetrel ellátni azokat. Emellett fontos lenne megteremteni az anyagi háttérét is a missziók logisztikai biztosításához, amelyhez szükséges lenne nagyobb mértékben bevonni az afrikai országok magán/vállalkozó szektorát is.

A fenti problémák ellenére is a nyugati országoknak létfontosságú, hogy egyre nagyobb szerepet vállaljanak az afrikai kontinensen működő békefenntartó-támogató műveletekben (csapatokkal, szakértőkkel vagy ezek hiányában anyagi támogatással), mivel az afrikai államok további gyengülése a korábban említett problémákon kívül, a nemzetközi terrorizmus számára is nagyobb lehetőségeket biztosít.²² Fontos megemlíteni azt is, hogy a kontinens gazdasági lehetőségei is csak akkor aknázhatóak ki a folyamatosan nyersanyaghiánnyal küszködő nyugati államok számára, ha stabilitás jön létre az afrikai országokban. Így a jelenlegi gazdasági (pénzügyi és energiai) világválságban egyfajta kitörési lehetőséget is biztosíthatna a kontinens jelentős méretű, még ki nem aknázott ásványkincs vagyona, illetve az ott élő több milliárd ember, mint a fejlett államok termékeit megvásárló piac.

Ehhez azonban szorosabb és jobb együttműködésre van szükség azok között az országok között, akik békefenntartó küldetéseik működtetésében érdekeltek, akár csapatokat biztosító szegényebb afrikai államok, akár pedig a gazdagabb, anyagi támogatást biztosító államok.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Belachew Gebrewold: Africa and Fortress Europe: threats and opportunities, Ashgate

Publishing, Ltd., 2007, ISBN 0754672042, 9780754672043, 186 oldal

Donald C. Daniel, Patricia Taft, Sharon Wiharta, Georgetown University. Center for Peace and Security Studies, Fund for Peace, Stockholm International Peace Research Institute: Peace Operations: Trends, Progress, and Prospects, Georgetown University Press, 2008, ISBN 1589012097, 9781589012097, 271 oldal

Ian Taylor, Paul Williams: Africa in International Politics: External Involvement on the Continent, Routledge, 2004, ISBN 0415358361, 9780415358361, 240 oldal

John Davis: Africa and the war on terrorism, Ashgate Publishing, Ltd., 2007, ISBN 075467083X, 9780754670834, 192 oldal

Michael N. Barnett: Eyewitness to a genocide: the United Nations and Rwanda, Cornell University Press, 2002, ISBN 0801488672, 9780801488672, 215 oldal

P. J. I. M. de Waart, Erik Denters, Nico Schrijver, Reflections on international law from the low countries: in honour of Paul de Waart, Martinus Nijhoff Publishers, 1998, ISBN 9041105034, 9789041105035, 507 oldal

Ricardo René Laremont: The Causes of War and the Consequences of Peacekeeping in Africa, Heinemann, 2002, ISBN 0325070628, 9780325070629, 311 oldal

Robert I. Rotberg: Peacekeeping and peace enforcement in Africa: methods of conflict prevention, Brookings Institution Press, 2000, ISBN 0815775768, 9780815775768, 231 oldal

Samuel M. Makinda, F. Wafuola Okumu: The African Union: challenges of globalization, security, and governance, Routledge, 2008, ISBN 0415403499, 9780415403498, 209 oldal

William J. Durch: UN peacekeeping, American politics, and the uncivil wars of the 1990s, Palgrave Macmillan, 1996, ISBN 0312160755, 9780312160753, 502 oldal

W. D. Rubinstein: Genocide: a history, Pearson Education, 2004, ISBN 0582506018, 9780582506015, 322 oldal

22 John Davis: Africa and the war on terrorism, pp. 17-18